

LA CONFRARIA DEL ROSER DE VILANOVA DE PALAFOLLS (SEGLES XVIII-XIX). APROXIMACIÓ AL CONTEXT MUSICAL

ANNA MARIA ANGLADA I MAS
Universitat Autònoma de Barcelona

RESUM

Com a conseqüència del Concili de Trento, i posteriorment la batalla de Lepant el 1571, l'expansió de les confraries amb devoció a la Mare de Déu del Roser va prenent protagonisme arreu del territori. En aquest context temporal, Vilanova de Palafolls (actualment, Malgrat de Mar) no n'era una excepció. Sense poder determinar a hores d'ara la fundació d'aquesta confraria per manca de documentació, la seva activitat està documentada a l'Arxiu Diocesà de Girona, a través de la lectura de les lletres i el llibre no sacramental que s'hi conserva.

La confraria del Roser de Vilanova de Palafolls, durant els segles XVIII i XIX, i a través del llibre de comptes, configura l'espai social de la població promoguda a través de les seves activitats. La confraria, com a «microinstitució», organitza activitats fora del recinte sagrat relacionades amb els rituals i fets musicals, com són els goigs del Roser per Pasqua, les processons, els balls de plaça i el lloguer de músics. L'activitat dinàmica dels confreres possibilita la contractació de músics, llogant cobles a Blanes, Arenys de Mar i Banyoles.

PARAULES CLAU: Vilanova de Palafolls, confraria, cobles, goigs del Roser, balls de plaça, Pasqua.

THE VILANOVA DE PALAFOLLS' ROSER BROTHERHOOD (18TH-19TH CENTURIES). AN INSIGHT INTO THE MUSICAL CONTEXT

ABSTRACT

As a consequence of the Council of Trent and then the Battle of Lepanto in 1571, *confraries*, or brotherhoods, worshipping Our Lady of the Rosary (*Mare de Déu del Roser* in Catalan) began to expand considerably throughout the territory. At that time, Vilanova de Palafolls (now Malgrat de Mar, in the Province of Barcelona) was no exception. While the

foundation of the Vilanova de Palafolls' Roser Brotherhood cannot be precisely ascertained due to a lack of documentation, a reading of the handwriting and the non-sacramental book conserved in the Diocesan Archive of Girona does show that its activity was documented.

The ledgers of the Vilanova de Palafolls' Roser Brotherhood show that it shaped the social space of the town through its activities in the 18th-19th centuries. As a "microinstitution", the brotherhood organised activities outside the sacred enclosure. These activities were connected with musical events and rituals, such as the *Goigs del Roser* for Easter (*goigs* are popular poetic compositions in honour of the Virgin or saints), processions, popular dances and musician hire. The brotherhoods' dynamic activity made it possible to engage musicians and hire *cobles*, or traditional music ensembles, from other towns in Catalonia, such as Blanes, Arenys de Mar and Banyoles.

KEYWORDS: Vilanova de Palafolls, brotherhood, *cobles*, *Goigs del Roser*, popular dances, Easter.

PREÀMBUL

Aquesta recerca neix amb el plantejament inicial per a la confecció del treball de fi de grau de musicologia a la Universitat Autònoma de Barcelona.¹ L'opció escollida fou un treball que parteix d'una font local, una font primària de Vilanova de Palafolls (avui, Malgrat de Mar), una vila adscrita eclesiàsticament a la diòcesi de Girona i territorialment a la reivindicada comarca de la Marina de la Selva.² És, en el nostre cas, la inquietud per l'espai més proper el més atractiu, i més essent sabedors de la mancança d'estudis musicològics i coneixedors del buit d'informació historiogràfica existent que versí sobre les festes locals populars que han forjat amb el pas dels anys la tradició local.

Per a dur a terme aquesta tasca, la consulta del llibre de comptes de la Confraria del Roser de Vilanova de Palafolls³ es va convertir en la font principal per a aquest estudi, amb la intenció de fer-ne una aproximació al context musical que es pogués extraure d'entre les seves pàgines força malmeses pel pas dels anys. El resultat fou l'apassionant descoberta de múltiples peces que encara avui, tot i l'estat de la qüestió sobre el tema, resta anar esbrinant i trenant per a ampliar el context musical existent dels darrers tres segles.

L'escassa documentació local que es conserva, tant eclesiàstica com civil, referent als segles XVIII-XIX deixa un buit important d'informació, que serà l'obstacle més destacable per a una recerca més exhaustiva i fructífera. Ateses les circumstàncies, un llibre de comptes, en aquesta situació, és molt agraït, encara que a

1. El tutor fou Josep Maria Gregori i Cifré, a qui reitero les gràcies.

2. Ens referim a l'anomenada *Costa de Llevant* que, a principis del segle XX, comprenia l'espai entre Arenys de Mar i Tossa. Forma una comarca força reivindicada els últims anys amb el nom de la Marina de la Selva o la Selva Marítima.

3. Nom oficial de la vila de Malgrat de Mar durant els segles tractats en el llibre de comptes de la confraria i que utilitzarem al llarg del treball.

priori no fou pas la primera impressió. El desencís produït en saber que era l'únic material consultable va propiciar que la troballa de paraules com «musichs», «murratxes», «professons» i «goyts», entre d'altres, es convertís en una font primera important i imprescindible per a sostroure la informació necessària per a un treball de les característiques plantejades.

L'abast geogràfic de la recerca es va ampliar tenint en compte el límit de la diòcesi de Girona. Per tal de contrastar i enriquir el material, la inclusió d'algunes referències de Blanes i Arenys de Mar, on la presència de la Confraria del Roser fou coetània a la de Vilanova de Palafolls, fou essencial per afegir una perspectiva que fotografiava l'entorn del moment.

El buidatge del llibre de comptes permet una contextualització històrica, fet que denota amb escreix la transcendència social de l'activitat de la confraria. Com a entitat laica que és, es converteix en el motor de la cultura i el lleure, i els actes promoguts per aquesta associació, i modulats pel pas del temps, configuren la tradició local.

Els objectius d'aquest estudi es focalitzen en la descoberta del context musical, desxifrant festes, balls, músics i músiques. Aquesta documentació ha de permetre esbrinar l'activitat festiva i musical, reflex de la identitat local, amb el seguiment de les modificacions que el pas del temps ha forjat.

Les confraries, com a agrupacions de persones laïques que reten devoció a un sant o a una verge, esdevenen un punt clau de les dinàmiques locals. Tot i ser de factura medieval les que lluiten contra les heretgies, es converteixen en l'època moderna en una acumulació de característiques que són fruit de les reformes tridentines. El centre social que és simbolitzat per l'església, refugi de la població i casa de Déu, és el lloc de creació i constitució d'aquestes confraries, unes «microinstitucions» que serveixen d'exemple de model d'organització comunitària.⁴

Les confraries esdevenen en la historiografia dels últims anys un nou element d'estudi. Les disciplines sociològiques i antropològiques aprofundeixen en la seva estructura com a «cèl·lula social capital» que integra els confreres dins la comunitat i amb una distinció de rellevància social.⁵ Aquestes noves aportacions també repercuteixen en els estudis musicològics. La música, com a expressió comunitària, està íntimament lligada als processos socials, religiosos i polítics. L'estètica i la seva projecció fan possible també les manifestacions dels balls i les seves transformacions, algunes provinents de la mateixa transmissió oral, i d'altres dels decrets imposats per l'estament eclesiàstic⁶ i també pel patronat exercit pel regalisme, que maldava per controlar la societat i l'economia.

4. James S. AMELANG, «Institucions no institucionals? Els fonaments de la identitat social a la Barcelona moderna», *Pedralbes: Revista d'Història Moderna*, núm. 13 (2) (1993), p. 305-311.

5. Inmaculada ARIAS DE SAAVEDRA ALÍAS i Miguel Luis LÓPEZ-GUADALUPE MUÑOZ, «Las cofradías y su dimensión social en la España del Antiguo Régimen», *Cuadernos de Historia Moderna*, núm. 25 (2000), p. 189-232.

6. És el cas dels sínodes provincials que, durant els segles XVIII-XIX, marcaran unes normatives ja prou allunyades dels efectes tridentins. Aquestes normatives dels prelats vindran associades a un

La seguretat de l'ànima, inquietud personal motivada per la mort, és una preocupació generalitzada de l'home en la societat moderna. S'aconsegueix alleujar amb l'adscripció a la confraria i les seves benevolències, i també confegeix als homes i dones un paper actiu dins la societat. La importància de les confraries esdevé motiu de control per part de l'estament eclesiàstic, a través de les visites pastorals i els concilis provincials, afegit al control polític que es produeix en el regnat de Carles III i el cens del comte d'Aranda. La confecció d'aquest cens provoca la desaparició d'algunes d'aquestes i el control en «dispendis inútils».⁷

LA CONFRARIA DEL ROSER DE VILANOVA DE PALAFOLLS

Els frares dominics, devots de la Verge del Roser i principals «instituidors de les confraries del Roser», són excel·lents oradors que es desplacen a les viles a predicar. Arran d'aquestes visites, i després de l'empenta que propicià la batalla de Lepant l'any 1571 que donà més protagonisme a la devoció del Roser, la implantació de les confraries pren un protagonisme i una expansió creixents.

L'església de Vilanova de Palafolls s'edifica l'any 1560, amb l'objectiu de satisfer les necessitats de la parròquia i per l'augment dels feligresos, i se segregà a finals del segle XVI de la parròquia de Sant Genís de Palafolls.⁸ Es desconeix la data de la fundació de la Confraria del Roser, però les primeres referències a la capella del Roser indiquen la seva construcció el 2 de novembre de 1567 a càrrec del mestre Joan Soler.⁹ Anys més tard, es fundà el benefici del Roser a càrrec de Joan Blanch, l'any 1578.¹⁰ L'existència activa de la confraria queda reflectida en les *mandates* que el bisbe testimoniava en les *visites pastorals*.

EL LLIBRE DE LA CONFRARIA DEL ROSER (SEGLES XVIII-XIX) DE VILANOVA DE PALAFOLLS. UNA FONT D'ESTUDI I INTERPRETACIÓ

A l'Arxiu Diocesà de Girona es conserva el llibre manuscrit dels comptes de la confraria. Comença a finals del segle XVII i acaba a finals del segle XIX.

control del funcionament de les confraries. Tractarem aquesta situació a l'apartat de les processons, en els balls i quan parlem dels músics i el seu repertori i instrumentació.

7. Es considera una despesa inútil la cera, els balls, la música, el vestuari... Vegeu Xavier SOLA COLOMER, *La reforma catòlica a la muntanya catalana a través de les visites pastorals: Els bisbats de Girona i Vic (1587-1800)*, tesi doctoral, 2005, en línia a <<http://www.tdx.cat/handle/10803/7887>> (consulta: 14.04.14).

8. La segregació de la parròquia de Sant Genís és l'any 1601, segons consta a les *Lletres* de l'Arxiu Diocesà de Girona (ADG), amb ref. D-254, f. 104v-106.

9. Joan BOSCH, programa de mà d'una visita guiada a l'església de Sant Nicolau de Malgrat l'any 2008.

10. ADG, *Lletres*, G-78, f. 88-89.

Dels ingressos, cal destacar els censals i les captes. Sobretot les captes actives han estat les promotores de l'activitat musical, com és el cas de «la capta dels ous de la vigília de Pasqua», «Goigs del dia de Pasqua», «per lo basi de la mare de Déu». Totes aquestes eren activitats que generaven ingressos fora del recinte eclesiàstic.

Quant a les despeses, són el reflex de l'activitat generada; són molt diverses, però caldria destacar el manteniment de la capella, la cura de l'altar, la compra de la cera, el salari del claver, els honoraris del procurador, els músics, els organistes, el mestre de minyons, les atxes, les morratxes, els ciris...

LA MÚSICA A L'ENTORN DE LA CONFRARIA DEL ROSER DE VILANOVA DE PALAFOLLS

El caire associatiu propi de les confraries permet l'organització de les festes, sobretot rituals. Són considerades «microinstitucions» que creen activitats fora del recinte sagrat, vinculades a la dogmàtica mariana i a la seva projecció a l'exterior del temple, reforçant la mateixa entitat, tot potenciant els mecanismes d'actuació en un context cultural, sigui sagrat o profà. Aquestes festes no tindrien sentit sense el suport musical, que propicia la dinàmica social. Els fets musicals destacables que validen la participació dels confreres i dels quals la confraria és l'organitzadora són els goigs del Roser, les processons, els balls de plaça i les colles de músics.

ELS GOIGS DEL ROSER A L'ENTORN DE VILANOVA DE PALAFOLLS

Els goigs són composicions poètiques que s'utilitzen per a ser cantades en funcions comunitàries en relació amb l'àmbit religiós. Han tingut diverses apreciacions segons la disciplina que els ha estudiat. Una visió antropològica ens acostava al lligam amb els ancestres i com a «manifestació de la genealogia local».¹¹ La disciplina literària ha propiciat un gran nombre d'estudis per l'àmplia magnitud de la seva presència escrita dins la societat. En el camp social, el colleccionisme ha alçat el seu valor patrimonial. La perspectiva etnomusicològica configura els goigs com una identificació col·lectiva i diferenciadora.¹²

En el camp musicològic, com a himne laudatori de lloança a la Verge del Roser, es presenten dins la litúrgia en un espai de religiositat popular, com a connexió entre el ritual sagrat i el profà. En el cas dels dies de l'ofici solemne, s'interpreten al final del

11. Josefina ROMA, «Els goigs com a mite i èpica local», *Ínsula*, núm. 8 (2010), p. 13.

12. Josep MARTÍ, «Los "goigs": expresión de religiosidad e identidad local en Cataluña», a Luis DIAZ G. VIANA (coord.), *Palabras para el pueblo*, vol. 1, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2000, p. 191-226.

ritual sagrat; quan estan vinculats a les *processons de cap de mes*, organitzades per la confraria, l'espai per al cant dels goigs és després de la processó i abans de l'ofici.

Els goigs s'adapten a l'estètica i funció de cada espai històric, i és per això que el testimoni més antic de goigs musicats catalans, la peça del segle XIV «Ballada dels goys de Nostra Dona en vulgar catalan, a ball redon» del *Llibre vermell de Montserrat*, tenia finalitats de dansa,¹³ i eren desenvolupats dins l'àmbit responsorial, «alternança entre set cobles [...] i el refrany “Ave Maria gratia plena Dominus tecum Virgo serena”, el qual, probablement correspondria a la resposta que deuria cantar el gruix dels pelegrins després de cada cobla».¹⁴

Dins el context geogràfic objecte d'estudi, ens trobem al segle XVII goigs polifònics d'autor. És el cas de Canet de Mar, amb capella musical, d'on sorgeix la partitura a sis veus i acompanyament dels *Goigs de Nostra Senyora del Roser*, de Miquel Oller.¹⁵

Els goigs que s'entonaven a les captes de Pasqua eren cantats per confreres i, a vegades, acompanyats per músics. En trobem força anotacions en el llibre de comptes, ja que servien per ingressar diners i fer front a les altres activitats que la mateixa confraria organitzava. Aquesta manifestació musical de Pasqua esdevindrà, amb el pas del temps, l'activitat coneguda amb el nom de *caramelles*.

El segle XIX destacà pel treball de folkloristes de renom, com Joan Amades i Valeri Serra, que recolliren i tractaren aquest gènere. En el terreny més proper, la folklorista Sara Llorens també fa aportacions en referència als *Goigs de Nostra Dona del Roser*.¹⁶ En aquest camp es comencen a destacar diferències del tractament que reben els goigs segons la seva funcionalitat, «canten els goigs amb la tonada lleugera (és a dir, amb aire de dansa), no la solemne».¹⁷ Al Maresme, els goigs s'acompanyaven de trets produïts per escopeters que actuen en funció del grau de la recapta. En al·lusió a aquest fet, «era imprescindible el soroll estrepitos de la pólvora i, en contrast amb ell, la presència sonora més discreta, però encisadora, de la música».¹⁸

No ens consta l'existència d'una estampa específica dels *Goigs del Roser* de Vilanova de Palafolls; això no obstant, som conscients de la gran quantitat d'estam-

13. Joaquim GARRIGOSA, «La música medieval», a Francesc BONASTRE *et al.*, *Història crítica de la música catalana*, Bellaterra, UAB, 2009, p. 5-51.

14. Josep Maria GREGORI, «El llibre vermell de Montserrat, una corona sonora de llaors marianes», *Revista Catalana de Musicologia*, vol. IV (2011), p. 27-40.

15. Miquel Oller (1652-1717), fill de Canet, mestre de capella i organista, del qual es conserven un centenar de composicions al fons musical de l'Arxiu de Sant Pere i Sant Pau de Canet de Mar (CMar). Francesc BONASTRE i Josep Maria GREGORI, *Fons de l'església parroquial de Sant Pere i Sant Pau de Canet de Mar*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2009, coh. «Inventaris dels Fons Musicals de Catalunya», núm. 2/1.

16. L'autora fa una diferenciació entre «goigs cantats a peu de porta» i «goigs religiosos». Els *Goigs de Nostra Dona del Roser* els inclou en els religiosos. Sara LLORENS DE SERRA, *El cançoner de Pineda*, facsímil de 1931, Barcelona, Alta Fulla, 1992.

17. Joan AMADES, *Costumari català: El curs de l'any*, vol. 6, Barcelona, Edicions 62, 2006, p. 154.

18. Albert GARCIA ESPUCHE, «Una ciutat de danses i guitarres», a Albert GARCIA ESPUCHE *et al.*, *Dansa i música: Barcelona 1700*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 2009, p. 20.

pes que s'imprimiren d'aquesta devoció, i aquest fet els converteix en uns dels més populars. La coincidència literària dels goigs ja documentats de Canet i de Pineda ens acosta a pensar que són fruit de la tradició d'aquesta devoció del segle XVII que arriba al segle XIX amb la mateixa arquitectura literària, a excepció d'una estrofa.

Les anotacions comptabilitzades referents a la capta dels *goigs de dissabte de Pasqua*, anotats de manera regular cada any, suposen un ingrés important.¹⁹

1753	«se ha pagat a la cobla de Blanes per lo treball de anar a tocar en los Goigs de l Disapte de Pasqua»
1798	«se replega en los Goigs del Disapta de Pasqua de la Resurrecció del Sen[y]or pagats los musichs»
1841	«ses aplegat al disapte de pasqua cantan los Goitxs pagada la Musica y la Palbora»

Al segle XX, el folklorisme local recull detalls que corroboren la generalització de les cantades dels confreres del Roser sota el nom de *caramelles*:

La antiquíssima confraria de Nostra Senyora del Roser tenia a càrrec seu, organitzar, i festejar la diada, amb el cant de les Caramelles.²⁰

Per dur a terme l'esdeveniment musical, l'administrador i altres pabordes inicien un càntic itinerant basat en els goigs:

La coixinera com instrument musical per acompanyar els goigs [...] cantant-se tot seguit estrofes dels antics gogis del Roser que diuen: Vostres goigs amb gran plaer [...].²¹

LES PROCESSIONS

La processó, «acte de culte que consisteix a caminar ordenadament en comitiva, tot recitant pregàries i entonant càntics»,²² és una de les despeses que també es preveuen en el llibre de comptes. Els pagaments anaven adreçats al predicador, capellans, mestre, cantors i, quan eren de lluïment, als músics. Aquestes processons són generalitzades, tal com destaca Valeri Serra, i es diferencien la *processó de cap de mes*, amb un caire senzill, de curs reduït per no donar ostentació,²³ i les més lluides, que són les del mes de maig i la del 7 d'octubre. El recorregut de les pro-

19. Taula confeccionada del buidatge del llibre de comptes de la Confraria del Roser, dipositada a l'ADG.

20. Fèlix PARADEDA, *Proses i versos historic-folklorics*, Malgrat, S. Montalt, 1929, p. 53.

21. Fèlix PARADEDA, *Proses i versos historic-folklorics*, p. 53.

22. Ramon CORTS, Joan GALTÉS i Albert MANENT (dir.), *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*, vol. III, Barcelona, Claret, 2000, p. 70.

23. Valeri SERRA, *Llibre d'or del rosari a Catalunya*, Barcelona, s. n., 1925, p. 135.

cessons aniria acompanyat del cant de l'*Ave Maris Stella*, fins a acabar a l'altar per cantar els *Goigs del Roser* de manera responsorial. De les diverses dades extretes, observem que l'any 1757 es preveuen dotze processons de diumenge més la Festa del Rosari i la Festa de les Gales del Roser.²⁴

La despesa destinada a «els nens per lo cantar» i al «mestre de minyons» va en conjunció amb el que Marquès²⁵ assenyalava en referència als escolans, nens que serveixen al culte i pertanyen a l'escola de la parròquia, on els mestres són diaques i preveres:

[...] se ha pagat al Rt Fran ch. Garriga Mstra per las funcions que ha assistit a Dita Confraria tot lo any.²⁶

En el cas de les esglésies amb una comunitat de preveres més poderosa, Marquès assenyalava que es fundaren càrrecs d'organista i mestres de música, com el cas de Canet de Mar.²⁷ Quant a les poblacions més properes que tenien organista a finals del segle XVI, eren Arenys de Mar, Pineda i Blanes.²⁸

Les referències associades als cantors són diverses. En mostrem alguns exemples:

1698	«per lo cantar de Paula Gelabert y Xirau»
1743	«gastos confreres y de cantar en lo endema de la festa»
1751	«se ha de pagar del bací sis cantors que són Miquel Jorda, Joan Defaus, Damia Montalt, Theresa Romeu, Mariana Oller, Joan Onna»

ELS BALLS DE PLAÇA

El registre regular de la compra de morratxes a partir de l'any 1795 relaciona aquest objecte amb una activitat associada a la dansa, tal com es detalla l'any 1798: «per Murratxas per lo dia de las Ballas del Roser».²⁹ De la mateixa manera que amb les morratxes, la compra de les atxes i els ciris també hi és reflectida. L'any 1740, «per 2 atxas y 6 siris»³⁰ i l'any 1805, «per los tres siris del Ball del Siri».³¹

24. ADG, Malgrat, *Confraria del Roser s. XVIII-XIX*, f. 62r.

25. Josep Maria MARQUÈS, «Ensenyament al bisbat de Girona fins a la Il·lustració», *Arxiu de Textos Catalans Antics*, núm. 12 (1993), p. 285.

26. ADG, Malgrat, *Confraria del Roser s. XVIII-XIX*, f. 82v.

27. Josep Maria MARQUÈS, *Una història de la diòcesi de Girona*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007, p. 138.

28. Josep Maria MARQUÈS, *Una història de la diòcesi de Girona*, p. 138.

29. ADG, Malgrat, *Confraria del Roser s. XVIII-XIX*, f. 102v.

30. ADG, Malgrat, *Confraria del Roser s. XVIII-XIX*, f. 47r.

31. ADG, Malgrat, *Confraria del Roser s. XVIII-XIX*, f. 110r.

El *Ball de les morratxes* prengué un cert protagonisme al segle XIX, generalitzat arreu de la Costa de Llevant, segons el recull de diversos folkloristes.³² Les descripcions del ball i els atributs esmenten una plaça amb músics on fan presència els obrers de la parròquia i les autoritats, amb molta assistència de públic i on els balladors van fent voltes a la plaça per parelles amb la corresponent morratxa.

Tenim, doncs, diferents atributs per a la dansa, sobre els quals el llibre de comptes de la confraria no determina la tipologia de la dansa. No obstant això, queda palesa la tasca de la Confraria del Roser en l'organització d'aquesta festa, assumint les despeses de la contractació dels músics i l'adequació de l'espai.

En la configuració de la identitat de la dansa, caldrà atribuir-li la força mateixa de la tradició que la música, els músics i els mestres de dansa haurien ajudat a configurar:

[...] en parlar de músics i mestres de danses des del final del s. XVI al començament del segle XVIII, cal pensar en les intenses relacions que estaven establertes entre Barcelona i el territori català.³³

Els bisbes controlen cada cop més, a través de les visites pastorals i la consegüent expedició de les *mandates* i els sínodes diocesans, les festes, els balls i els saraus.³⁴

II.-Siendo muy sensible el que, contra lo establecido en varias determinaciones Sinodales, continúe el intolerable abuso de hacer servir á la profana diversion de los bailes, las cuestaciones de limosnas que ofrece la Piedad de los fieles; queda prohibida nuevamente tan abominable inversión de los que se pide y da para culto de los santos [...].³⁵

LES COBLES DE MÚSICS

Les despeses destinades a «musichs de la festa», «los musichs del dia de las galas», «copla de musichs», «los Musichs de la funció de la festa» i «per als musichs de la festa del roser» són anotacions anuals, que no ens indiquen el tipus de

32. La *Costa de Llevant* és un terme usat pels folkloristes de finals del segle XIX i principis del segle XX, que fa referència al territori comprès entre Arenys de Mar (Alt Maresme) i Tossa de Mar (Selva), poblacions que pertanyen a la diòcesi de Girona. Vegeu, referent al ball de les morratxes: Francesc PUJOL i Joan AMADES, *Diccionari de la dansa, dels entremesos i dels instruments de música i sonadors*, vol. I, Barcelona, Fundació Concepció Rabell i Cibils, 1936, p. 10; Valeri SERRA, *Llibre d'or del rosari a Catalunya*, p. 69.

33. Albert GARCIA ESPUCHE, «Una ciutat de danses i guitarres», p. 46.

34. Xavier SOLÀ, *La reforma catòlica a la muntanya catalana a través de les visites pastorals*.

35. ADG, sínodes provincials de Girona, any 1857.

formació instrumental, ni la procedència, ni el repertori, ni els noms dels músics, ni la funció per la qual són llogats.

El concepte de *cobla* s'ha d'associar, en aquest cas, a una formació indefinida. Les ocasions necessàries d'acompanyament musical, segons el context temporal i local, es correspondrien a la celebració de festes al carrer de caràcter profà, com els balls de plaça i les cercaviles; per acompanyar els goigs de Pasqua, «Se replega en los Goigs del Disapta de Pasqua de la Resurrecció del Sen[y]or pagats los Musichs»,³⁶ i la música dins l'ofici en dates assenyalades que requereixin solemnitat, «per los Musichs que tocaren en lo dia de la funcio del Roser».³⁷

Cal destacar la presència d'una cobla de dos músics l'any 1812: «Al Siego Jun son Fill per aber tocat y Cantat al hofici Bepres y Rosari lo dia de las Galas»,³⁸ sobre els quals tenim el comentari que «els cecs oracioners» disposaven d'una musicalitat apreciable.³⁹

Les actuacions polítiques i els dogmes eclesiàstics van intentar modular substancialment el funcionament de les confraries, també en el sentit musical. Els sínodes provincials feien un seguit de recomanacions per tal de frenar «l'abús d'excés de diversió»:

[...] se prohibe que los músicos instrumentistes, llamados para las funciones religiosas, toquen en ellas sonates profanas, indignes e impropias del lugar santo [...] no diéndose nunca permitir que prolonguen la música, aun la grave y decorosa, mas tiempo que el prevenido en las sagradas rúbricas [...].

Los Curas parrocos se pondran de acuerdo con los Administradores [...] para que no sean llamados á las funciones sagradas los puramente instrumentistes, ni los que no tengan acreditada la instruccion correspondiente, á fin de que no se cause irrision ni desacato en las solemnidades de la Iglesia, como sucede con frecuencia.⁴⁰

De totes les anotacions del lloguer de músics, podem citar la Cobla de Blanes, la Cobla de Banyoles i la Cobla d'Arenys de Mar. Els casos més propers, Blanes i Arenys de Mar, tenien capella de música, i la relació amb Vilanova era evident per pertànyer a la mateixa comarca i diòcesi. La relació amb Banyoles crea incertesa des del punt de vista de la lògica de la distància, però també té la seva explicació.

36. ADG, *Confraria del Roser s. XVIII-XIX*, f. 101r. Hi ha diversos exemples associats als goigs de Pasqua i al pagament dels músics que es feia de la mateixa quantitat de la recaptació: «al disabte de Pasqua cantant los Goigs se aplegá pagats los Musichs», any 1789; «se ha pagat a la cobla de Blanes per lo treball de anar a tocar en los Goigs del Disapte de Pasqua de 1753».

37. ADG, *Confraria del Roser s. XVIII-XIX*, f. 94r.

38. ADG, *Confraria del Roser s. XVIII-XIX*, f. 114v.

39. Albert GARCIA ESPUCHE, «Una ciutat de danses i guitarres», p. 47.

40. ADG, sínodes provincials, any 1857.

COBLA DE BLANES

Blanes manté una activitat artística que promou la relació comercial amb Vilanova de Palafolls. La fabricació d'escultures i retaules⁴¹ i la producció d'atxes i ciris afavoreixen un flux comercial.

En l'aspecte musical, Blanes gaudeix d'organista i capella de música, així com d'una cobla de músics formada per un baixonista i un violí.⁴²

L'any 1746 fou una data assenyalada per a Vilanova de Palafolls, ja que la Confraria del Roser estrenava retaule:

[...] per la Musica del Die de las Galas comprensi los tres organistas, minyõ y musichs de Blanes. J. Mª Pasqual: 13 lliures i 15 sous.⁴³

COBLA DE BANYOLES

De la Cobla de Banyoles tan sols hi ha una referència, l'any 1755: «musichs [...] Banyoles per lo dia de las Galas», a la qual han pagat 5 lliures. És una cobla de renom a mitjan segle XVIII:

Les Actes Capitulars i el Registre de Pagaments de la Catedral de Girona consignen haver contractat, per al menys uns set o vuit anys, de 1757 a 1764, a la dita «Cobla de Banyolas» per a reforç de la Capella de Cant en les grans circumstàncies, i al preu de cent Lliures anuals.⁴⁴

Està força documentada pel que fa als noms dels músics i als seus oficis. La cobla era formada per Joan Serra, pare i fill; Joan Masnou, i Joan Mirambell. Civil proposa diferents funcions associades a aquesta formació:⁴⁵

Sardana	tible	tible	cornamusa	flabiol i tamborí
Contrapàs	tible	tible	cornamusa	flabiol i tamborí
Balls plaça	tible	tible	cornamusa	flabiol i tamborí
Sarau	violí	violí	clarinet	clarinet
Església	violí	violí	clarinet	fagot
Processó	tible	tible	tible	fagot

41. L'any 1746 paguen a Joan Illas de Blanes, per la construcció del retaule, dues-centes dues lliures, dos sous (ADG, Malgrat, *Confraria del Roser s. XVIII-XIX*, f. 53v). Els Illas de Blanes, família d'escultors, estan referenciats en un estudi recent a Gabriel MARTIN ROIG, «Els Illas. Una nissaga d'escultors blanencs del segle XVIII», *Blanda*, núm. 12 (2009), p. 50-61. El daurador del retaule del Roser també era de Blanes. Vegeu ADG, Malgrat, *Confraria del Roser s. XVIII-XIX*, f. 53v.

42. Valeri SERRA, «Del Blanes tradicional. La vida espiritual de un pueblo», *La Vanguardia* (22.09.1928), p. 5-6.

43. ADG, Malgrat, *Confraria del Roser s. XVIII-XIX*, f. 53v.

44. Francesc CIVIL, *El fet musical a les comarques gironines en el lapse de temps 1800-1936*, Girona, Caixa de Pensions, 1969, p. 124.

45. Francesc CIVIL, *El fet musical a les comarques gironines en el lapse de temps 1800-1936*, p. 20.

Aquest detall de la formació instrumental ens aproxima a una tímbrica de la Cobla de Banyoles. Entenem, però, que en referir-se al *tible* estaríem parlant d'una *xeremia tible*. En el cas de processó, en un ambient exterior, una formació d'instruments de vent seria completament eficaç, completant l'harmonia amb el fagot com a baix instrumental. Per a l'església, corda i vent, amb una tímbrica més íntima i refinada i un volum més acurat. El sarau, amb una potència destacada i l'ús de dues cordes i dos instruments de vent que tindrien capacitat per a un repertori més agosarat. El contrapàs, amb la coneguda «cobla de tres quartans», però amb reforç a la xeremia tible, suposem que desdoblant veus, de la mateixa manera que en la sardana.

COBLA D'ARENYS DE MAR

L'única referència d'aquesta cobla ens ve donada per l'apunt de l'any 1830, sobre la despesa per «anar a Areñs a llogar los Musichs».⁴⁶ En el mateix any hi consten dues despeses referents a músics: «per la Festa per a Musichs y Anborratxas» i «gastat al disapte de pasqua per Polvora y Musichs».⁴⁷

L'existència d'organistes beneficiats a l'església d'Arenys de Mar⁴⁸ i la petjada d'uns músics que havien format part de la Confraria de Músics de Barcelona i també de la seva fundació⁴⁹ aporten indicis de la possibilitat de l'existència d'una cobla relacionada amb la dansa:

[...] els músics són a la vegada mestres de dansa, i aquesta indissociabilitat de les competències instrumentals i coreogràfiques perdurà fins al segle XIX.⁵⁰

En aquest cas, Mas ofereix informació del paper rellevant d'aquests mestres de dansa, ja que indica la influència que haurien tingut en les viles de la «corona territorial de Barcelona»⁵¹ i les seves tradicions locals:

[...] precisament en una àrea que coincideix prou exactament amb la de la corona territorial [...] hi trobem permanències sorprenents, en el repertori de dansa de la tradició oral dels segles XIX i XX, de formes de dansa i de variants musicals fortament relacionades amb un substrat clarament renaixentista.⁵²

46. ADG, Malgrat, *Confraria del Roser s. XVIII-XIX*, f. 135v.

47. ADG, Malgrat, *Confraria del Roser s. XVIII-XIX*, f. 135v.

48. Josep Maria MARQUÈS, *Una història de la diòcesi de Girona*, p. 138.

49. Carles MAS GARCIA, «L'expansió de la Dansa d'Escola», a Albert GARCIA ESPUCHE *et al.*, *Dansa i música: Barcelona 1700*, p. 226-303.

50. Carles MAS GARCIA, «L'expansió de la Dansa d'Escola», p. 244.

51. És un terme encunyat per Albert Garcia Espuche per expressar una descentralització de la producció de Barcelona, creant una corona geogràfica de nuclis urbans. Citat per Carles MAS GARCIA, «L'expansió de la Dansa d'Escola», p. 248.

52. Carles MAS GARCIA, «L'expansió de la Dansa d'Escola», p. 251.

Així, doncs, les relacions d'aquests mestres de dansa amb la música, els balls i les confraries i els gremis podien haver propiciat les característiques comunes que, en matèria de la tradició, han perdurat de manera transformada fins als nostres dies.

Des d'aquests músics de finals del segle XVI als de finals del segle XVIII hi ha massa temps i poca informació. La falta d'estudis monogràfics sobre les cobles de músics d'aquesta època i aquesta zona dificulta la possibilitat d'oferir més dades i un context musical més determinat.

És per tot això que aquest treball és també un compromís per a continuar una recerca més exhaustiva en un àmbit geogràfic més ampli i musicalment més profund.

FONS CONSULTATS

ADG. Arxiu Diocesà de Girona. Malgrat. *Confraria del Roser s. XVIII-XIX*.

ADG. *Sínodes provincials*.

BIBLIOGRAFIA

- AMADES, Joan. *Costumari català: El curs de l'any*. Barcelona: Edicions 62, 2006.
- AMELANG, James S. «Institucions no institucionals? Els fonaments de la identitat social a la Barcelona moderna». *Pedralbes: Revista d'Història Moderna*, núm. 13 (2) (1993), p. 305-311.
- ARIAS DE SAAVEDRA ALÍAS, Inmaculada; LÓPEZ-GUADALUPE MUÑOZ, Miguel Luis. «Las cofradías y su dimensión social en la España del Antiguo Régimen». *Cuadernos de Historia Moderna*, núm. 25 (2000), p. 189-232.
- BONASTRE, Francesc [et al.]. *Història crítica de la música catalana*. Bellaterra: UAB, 2009.
- BONASTRE, Francesc; GREGORI, Josep Maria. *Fons de l'església parroquial de Sant Pere i Sant Pau de Canet de Mar*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, 2009. (Inventaris dels Fons Musicals de Catalunya; 2/1)
- BOSCH BALLBONA, Joan. Programa de mà d'una visita guiada a l'església de Sant Nicolau de Malgrat l'any 2008.
- CIVIL CASTELLVÍ, Francesc. *El fet musical a les comarques gironines en el lapse de temps 1800-1936*. Girona: Caixa de Pensions, 1969.
- CORTS, Ramon; GALTÉS, Joan; MANENT, Albert. *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*. Vol. III. Barcelona: Claret, 2000.
- GARCIA ESPUCHE, Albert. «Una ciutat de danses i guitarres». A: GARCIA ESPUCHE, Albert [et al.]. *Dansa i música: Barcelona 1700*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2009, p. 16-79.
- GARRIGOSA, Joaquim. «La música medieval». A: BONASTRE, Francesc [et al.]. *Història crítica de la música catalana*. Bellaterra: UAB, 2009, p. 5-51.
- GREGORI I CIFRÉ, Josep Maria. «El llibre vermell de Montserrat, una corona sonora de llaors marianes». *Revista Catalana de Musicologia*, vol. IV (2011), p. 27-40.

- LLORENS DE SERRA, Sara. *El cançoner de Pineda*. Facsímil de 1931. Barcelona: Alta Fulla, 1992.
- MARQUÈS PLANAGUMÀ, Josep Maria. «Escoles gironines del segle XVIII». *Revista de Girona*, núm. 87 (1979), p. 77-81.
- «Ensenyament al bisbat de Girona fins a la Il·lustració». *Arxiu de Textos Catalans Antics*, núm. 12 (1993), p. 273-301.
- *Una història de la diòcesi de Girona*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007.
- MARTÍ PÉREZ, Josep. «Los “goigs”: expresión de religiosidad e identidad local en Cataluña». A: DÍAZ G. VIANA, Luis (coord.). *Palabras para el pueblo*. Vol. 1. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2000, p. 191-226.
- MARTÍN ROIG, Gabriel. «Els Illas. Una nissaga d'escultors blanencs del segle XVIII». *Blanca*, núm. 12 (2009), p. 50-61.
- MAS GARCIA, Carles. «L'expansió de la Dansa d'Escola». A: GARCIA ESPUCHE, Albert [et al.]. *Dansa i música: Barcelona 1700*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2009, p. 226-303.
- *Gloses i bon tempo a la Dansa de les Atxes*. Treball inèdit, 2010-2011.
- PARADEDA ROBERT, Fèlix. *La vila de Malgrat i sos contorns*. Facsímil de Blanes, 1915. Barcelona: Grup Excursionista Malgratenc, 1986.
- *Proses i versos historic-folklorics*. Malgrat: S. Montalt, 1929.
- PUJOL, Francesc; AMADES, Joan. *Diccionari de la dansa, dels entremesos i dels instruments de música i sonadors*. Vol. I. Barcelona: Fundació Concepció Rabell i Cibils, 1936.
- ROMA, Josefina. «Els goigs com a mite i èpica local». *Ínsula*, núm. 8 (2010), p. 13-19.
- SERRA BOLDÚ, Valeri. *Llibre d'or del rosari a Catalunya*. Barcelona: s. n., 1925.
- «Del Blanes tradicional. La vida espiritual de un pueblo». *La Vanguardia* (22.09.1928), p. 5-6.
- *Llibre popular del Rosari: Folklore del Roser*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.
- SOLÀ COLOMER, Xavier. *La reforma catòlica a la muntanya catalana a través de les visites pastorals: Els bisbats de Girona i Vic (1587-1800)*. Tesi doctoral, 2005. En línia a: <<http://hdl.handle.net/10803/7887>>.